

TARCSAFALVI BOROS JÁNOS ENCHIRIDIONJA.

Dr. Boros György barátom volt szíves figyelmeztetni egy a magyar unitárius egyház kolozsvári levéltárában őrzött nótesz-alakú és disznóbőrbe kötött kézíratra, melynek címe: „Breve Enchiridion Johannis. B. Tarcsafalvi Ab Aera Christianae Salutis 1699. die 2da Augusti Mensis.“ A kis „kézikönyv“ (enchiridion) hosszukás 16-od rétbén 85 oldalra terjed. Különböző, néhol gyenge tintájának színehagyottsága és kivált alsó levélsarkainál a széleken az olvasók kézfogásai a szöveg olvashatóságát több helyen tönkretették. Az előtte levő 8 s az utána következő 5 oldalra 1814—1836. közt más kéz tett jegyzeteket. Ezek közül legtöbbet ér a „könyvek széleinek vagy egyéb matériainak, eszközöknek megfestetegetésére készítendő külömb-különféle színeknek mestersége“; azonban ez is csak a piros és sárga festékek készítéséről szól.

A jegyzetek íróját még Szinnyei sem ösmeri a „Magyar Irók“-ban. Csupán az előttünk állc nóteszből tudunk meg annyit, hogy az udvarhelymegyei Tarcsafalván született; édes apja Boros Ferenc volt s édes anyja 1735. junius 3-án majdnem százesztendőös korában halt meg Tarcsafalván. Tarcsafalvi B. János, — ahogy magát írta — 20—25 éves korában 1704. julius 17-én vette feleségül Fiátfalvi Szabó Zsigmond 16 éves leányát, Erzsébetet, a kitől József nevű fia született 1705. julius 3-án. Feleségétől azonban 1708. januárius 18-án elvált s a következő esztendőben, fia is meghalt. Időközben az író 1705. áprilisában tarcsafalvi mester, 1708. április 24-én pedig tarcsafalvi unitárius lelkész lett. Ezt az állását 1715. április 25-én a gagy (szintén udvarhelymegyei) lelkézséggel cserélte föl s már julius 16-án másodsor is megházasodott, feleségül vévén Berei András leányát, Zsuzsánnát. Ettől 1717. április 7-én született első fia, Áron; 1718, november 13-án a második, 1721. április 24. (burokban) a harmadik, — leánya pedig 1726. május 7-én. Három utóbbi gyermekének neve nem maradt reánk. Időköz-

ben Boros többször változtatta működése helyét. 1717-ben Tordátfalvára, 1723. április 24-én Medesérre, 1727. december 20-án Székelyudvarhelyre, 1735-ben Bözödre ment át s így Udvarhelyszékből egész életében nem mozdult ki. Ekkor szakadtak meg naplójegyzetei is. Halálának idejét nem tudom.

Krónikája, teljes szövegében így hangzik :

Anno 1699.

Tiszteletes pöspök Almási Mihály uram és ő kegyelmével együtt az ecclesiái dolgokat igazgató t. papi, professori személyeknek jó tettzéséből rendelttem és adattaltam ki a kolozsvári collegiumból Udvarhelyszékre, Székel-Kereszturra die 6 Augusti, mesterségre.

Die 23dik Septembris nagy, látható fogyatkozás volt az napban, déltájban 12 órakor: nem külömben, mintha csak éjtczakai holdvilág lőtt volna.

Anno 1700.

Ezen esztendőben tavaszra kelve, mikor az őszi vetés szépen kezdett volna zöldülni és nőni, hirtelen való meleg üdő folyván, nagy szél zuhatar támad, úgy annyira, hogy az úton, mezőn levő s járó ember, még barom is nem mehetett kivált a hegyekre, mert onnét visszavetette, a földről az embert felragadta, másutt lehajtotta, a terhes szekeret elfordította, mely három napig éjjel-nappal tartván, végre olyan havat fúva nagy hideggel, hogy a szépen újult s kikölt gyenge vetéseket, mind őszi, mind tavaszi, elvonta és a búza őszi vetés azon esztendőben igen léhásan terme, sőt sok helyen semmi sem is termett, hanem többire az őszi búzatermést mind ki kellett szántani és egyéb maggal bévettetni.

Ebben az esztendőben némely helyeken és városokban fényes nappal, tiszta üdön, mikor sem esőre való felhők nem láttatának, hallatott rettenetes mennydörgés és villámlás, kiváltképpen Szebenben; mely Isten itéletiből országban következő veszedelmeknek praefugiumi, jelei voltak, azoknak úgy con. melyek e könyvecskében summáson feljegyeztettek.

Anno 1701.

Die 4-ta May mensis, tisztességes hivatal szerint költöttem Fiatfalvára, ugyan mesterségre.

Die 12 Junii rettenetes földindulás volt, éjtczaka éjfélnor tájba.

Anno 1702.

Proprios libros proprio sumptu acquisitos habeo hos:
Biblia 2, versionis Francisci junij cum annotationibus

Tremelly in minori folio; unum vulgatae versionis distinctis versiculis in octavo folio.

Calepinum septem lingvarum; Enyedinum, latinum et hungaricum in 4-to folio.

De vera et falsa cognitione Dei patris F.-et S. S. latinum, in 4-to folio.

De modo et accommodatione vitae, hungarus in 4-to folio.

Chirografia pestis pestium, impressum, in octavo folio.

Pestinsus munkája az lelkiismeret akadémikurul in 12-mo folio, arannyal . . . tusban

Egynehány kötés conciook és concios könyvek.

Extemporaneus orator, in 12 folio.

Encyclopedia tomus 4-tus, de etyca.

Polytica et scholastica Bullingeri commenta(rii) in Esaiam, Ieremiam et Danielelem prophetam in folio, scilicet hi 2 libri.

Alberti Borhoushi opus.

Davidis Cithrei commentarius in Apocalypsim.

Dictionarium latine et Graeco.

Psalterium novum 1.

Cancionale novum 1.

Promptuarium in folio latinum.

Puteamen oratorem in 12 lucidam tandem hungaricum in 12 folio.

Totius philosophiae digesta.

Rhetoricam Vosty impressum in 8-vo folio.

Polycarpi Lejteli orationes pleniorem et Graeca G. . . .

Gaspari Bartholomei loc . . . hetembrale novum praedika.

Petri Peredi opus medicum.

Homeri Iliadis opus.

Vestibulum pro pueribus.

Anno 1703.

Magyarországnak nagyobb része Rákóczi Ferencnek hűségére állván, az német császári birodalom ellen rebellál és az kuruczok mind Magyarországbán s mind Erdélynek némely részeiben az szélyek felé praedálást tesznek s az erdélyi praesidiumban levő németeket az ellenek kiindult erdélyi magyarokkal edgyütt fogyatják, dűlják, fosztják; némelyeket elfogván, magok közzé, Rákóczi hűségére eskütik. És végre Erdélyben be is szélednek és sok praedálást tevén, sok tartományokat meghódoltatnak és Rákóczi hűségére eskűtnek s nevezet szerint pedig egy Guthi István nevű kapitány az Mezőségen keresztül Marus széken által Udvarhelyre jöven, az ott levő castélyban levő németeket megszorítván, feladgyák az várat és az Rákóczi hűségére holdoltatják, mind egész Udvarhelyszék lakósaival, az kiket maga mellé táborban fel szedett, mind az egész parasztsággal és az otthon tapasztalt nemességgel és Segesvár alját megszállja az 1704-dik esztendőben, karácsony

után két hetekkel, erősen ostromolván. Az (város)ban szorult kevés német praesidiummal az magyarok az kuruczokra haldvén, sokan az piacon és az utczákon és kapukon elhullanak és ostrommal meg nem vehetvén, némely utcáit meggyujtván, tűzzel megégetvén, ő kiszáll alóla. Azonban német erő jüvén fel Medgyes felől ellene, azoknak eleiben indul és Segesváron alól Holdvilág és Ebesfalva között megütközik, holott mind az kuruczokban, mind az Udvarhelyszékiekben ezeregyneháyszázan ottvesznek. Maga Guthi az ő gyülevész seregével elszaladván, Thordán megölettetik és Udvarhelyszéknek nagyobb része az rebellio miatt megégettetik és felprédáltatik.

Tizenhetik napján Szent Jakab havának házasottam meg és vettem el Isten törvénye szerént jövendőbeli házastársul fiatalvi Szabó Zsigmond hajadon leányát Erzsókot, 16 esztendőskorában, kivel Isten adgya, hogy élhessek szent neve dicsőségére, lelkemnek, testemnek üdvösséges hasznára és nyugalalmára, mind holtig.

1704.

Erdélyben levő némely tartományokból, mind vármegyék-ből, mind székekben egyben gyülekezett kuruczság in anno supra notato egyszer is, másszor is hol edgyütt, hol másutt az német erő által vesztegettetik, fogyatitak. Nevezet szerént peng aratás tájba Szeben alatt, őszszel Mindszent hava tájban Kolosvárnál megverettetik, holott is sokan hullanak el mind az erdélyi s mind az magyarországi kuruczság közül etc. és csak nem teljességgel eloszlatatnak, holott n. Daniel István kapitány is el esett, Udvarhely széki, vargyasi.

1705.

Ebben az esztendőben, Szentgyörgy nap tájban, mester-ségre való tisztességes hivatal szerént költöztettem in propriam meam patriam Tartsafalvára, mesterségre.

Szent Jakab havának harmadik napjára virradólag az Isten bölcs tetszéséből fiatalvi Szabó Erzsébet feleségemtől született egy kűs fiam, kit kereszteltettem Józsefnek, die 26 ejusdem mensis.

Isten nevelje s éltesse maga dicsőségére, szerelmes szülei-nek örömökre, sokaknak hasznára, maga testének, lelkének üdvösséges hasznára.

A régi jó emlékezetű tarcsafalvi böcsületes ecclesia filialissával Felső- és Alsó-Kadátsban levőkkel edgyütt, istenes jó indulattyokból ugyan az tartsafalvi mater ecclesiában való régi, megavult és már szintén leromlandó félben levő mester-ségházat elbontván, mind alkotmatsabb helyre és fundamentumra, nagyobb részint új borona fák-ból, tisztességes házat épített, nemzeti tarcsafalvi Pálffi Ferencz uram egyházbiróságában és Gáspár Mihály szentegyházfiúságában, az ő kegyelmek industrijok által.

Anno 1706.

Ezen esztendőben az Erdélyben levő német praesidium az erősebb helyekben, várakban, castélyokban bészorittatik és ostromoltatik; végre némely helyek ostrom által meg is vétetnek az kuruczoktól és az Rákóczi Ferencz paroncsolatjától el is hányattatnak; nevezet szerént Segesvár, Medgyes, Udvarhely és többek. Azon ősszel a német császárnak más armadája nagy készültre bejött Magyarországon által. Sibói sánczot az kuruczoktól, gyalog hadjuktól megveszi mindeneknek... nem kevés veszedelmével és azután fel Erdélyben jöven, a Rákóczi hadai innet készorittatnak és a német a dánusokkal együtt covartélyban szállittatik és a föld lakosi sokan hazájokat elhagyják, mind nemések, úri rendek, mind parasztok Erdélyből ki oszlanak. Akik penig megmaradnak, fizethetlen saczczoltatás alá esnek, melyet le nem fizethetnek. Nagy kinozások, csigázások lesznek, mely miatt sokan meg is halnak.

Ugyan akkor Görgény városában vagy határában kuruczok szorittatván a némettől, egész télen által ostromoltatik, de meg nem vétethetik, hanem végre a benn szorultaknak kapitányok elesvén, a vitézek magok oda hagyják a várost, holott egy nehányszori ostromon circiter kétezer német el is hullott. A várban találtatott egy férfi Zöldi Gáspár és egy leány meg... fol...

Ebben az esztendőben ujjólag bejöven az Rákóczi hadai Erdélyben, az németek ellen nem resistalhatnak, hanem ősszel Magyarországra kinyomol és nagy sokakat a föld népe közül magával kiviszen.

A német generalis Rabbuthin Bussi császártól kihivattatik Erdélyből.

Anno 1708.

In hoc anno, die 18 Januarii divortiatum sum a conjuge impura Elizabetha Kovats Fiaalfalviensi.

In hoc anno secundum divinam vocationem ex beneplacitu reverendi episcopi domini Mihaelis Almási, totiusque sancti Consistorii Claudiaci assumptus sum in officium pastoratus, festo divi Georgii, 24-ta die Aprilis, Tarcsafalvini.

Ezen esztendőben más, új generalis küldettetik Rabbutin helyibe az német császártól, úgy mint Georgius Chrighaumb,¹ aki némely el hányattatott városok és kastélyokat megépítettett, erősített.

Közli: dr. Márki Sándor.

(Folytatjuk.)

¹ Kriegbaum.

JÖVŐNK ISTEN KEZÉBEN VAN...

A rossz előre veti árnyékát. Midőn azt éljük — aggódva tekintünk körül, keresve a módot, alkalmat, hogy kikerüljünk, vagy ha az nem lehetséges, hogy annak nyomasztó voltán enyhítsünk.

Ezen aggodalmak közepette vagyunk most is. A jövő határát sűrű köd borítja. Csak sajtó, sejdítés, remegés — a felkorbácsolt szenvedély kitörni akaró háborgása; bármerre tekintünk, a kivezető, reménységet adó út irányát nem látjuk. Ha elgondolkozunk fajunknak ezen nyomorúságos, mindenektől elhagyott helyzetén, nem csoda, ha néha a csüggedés bénító, leverő hatását érezzük.

Mindazonáltal elcsüggednünk nem szabad!

Sok komor, nehéz időt értünk már meg. Úgy látszik, — a jelek legalább azt mutatják, hogy most is keserves, súlyos napoknak megyünk elébe. Megújulnak a megpróbáltatások — mult századok legyőzött viharai, — ahol azonban egykor a kitartás, az igazságban bízó, csüggedést nem ösmerő előretörés nagy áldozatokkal, de mégis a helyzet ura maradhatott.

A multnak ezen szomorú, de mégis dicsőséges napjait hozzuk emlékezetünkbe. Midőn az események sötét felhőit látjuk felénk közeledni, ne vonuljunk félre kislelkű lemondással a kitörő vihar elől, hanem megerősítve magunkat igazságunk megtámadhatatlan voltában, melyet törvény, méltányosság és az elfogulatlan világ közvéleménye támogat, bízó szívvvel az Isten igazságosságában, ki a gyengék, — a világ hatalmasai által elnyomtatni akarók — védője, menjünk elébe a várható eseményeknek: előadva igazunkat, abból nem engedve, tudva azt, hogy amit most veszítünk önkéntes lemondás árán, az nem csak a miénk, hanem a késő unokák becses öröksége, melyet minden törvényes eszközzel megvédeni szent kötelességünk...

Emelt fővel, Isten felé fordított tekintettel fogadjuk az eseményeket. „Nincs veszve bármi sors alatt, ki el nem csüggedett.”

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán
főgondnok.